

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרשת שבת שובה

*

שנת תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מכון מעדני מלך וויזן

גליון אלף רמ"ז

על הטוב יזכר ידידינו היקר
הר"ר **אהרן וועבער** הי"ו

שנדב הוצאת הקונטרס
לזכות את הרבים

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דרשת שבת שובה

דרשת שבת שובה תשפ"ב לפ"ק

במוגיא הכל חייבין בראייה חוץ וכו' מנשים ועבדים וכו' והסומא

(חגיגה ב.)

בפני עצמו, דהעשה הוא דמחוייבים להתראות ברנל ואיתמעיש כמה אישים דאינם מחוייבים, ואחר זה כתבה התורה לא תעשה דאסור להתראות פנים ברנל ריקס, וכולל כל הפטורים דמכל מקום עובר בלא תעשה זו, והגם דפטורים מראיית פנים וממילא אינם חייבים בקרבן דאינם נכנסים כלל, אבל אם רוצים לכנס מחוייבים להביא קרבן מלאו הזה, ומנלן דהתורה תלאה לאו זה דוקא במחוייבים, דלמא לאו זה כולל אף הפטורים מעשה ואין צריכין לכנס, אבל אם נכנסים חייבים בלאו הזה. וכעת לא מצאתי מבואר בש"ס וברמב"ם דהפטורים אם נכנסו שלא יהיו עוברים בלאו, דאינו מבואר רק שפטורים מראיה היינו ממצות עשה, וממילא פטורים מקרבן, אבל אם נכנסים אפשר דעוברים בלאו הזה. וסיים, מכל מקום אין משמעות מהש"ס ומהר"ם דיהיו פטורין מלאו הזה. והרב המחבר כתב כאן וזאת

במשנה (חגיגה ב.) הכל חייבין בראייה [במצות ראיית כל זכורך, שצריכין להתראות בעזרה], חוץ מחרש שומה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים החיגר והסומא והחולה והזקן וכו' ע"כ.

הנה במנחת חינוך (מצוה תפט אות ה) יצא לחקור באלו שפטורים ממצות עשה זו דראייה ואין צריכין להתראות בעזרה, מה דינם לענין חיוב הבאת קרבן ראייה. דזה ודאי כיון דאין צריכין להתראות פנים אין צריכין לשלוח קרבן, דכתיב יראה וגוי ולא יראה וגוי, אבל מי שאינו נכנס כלל פטור. ורק המחוייב אם אינו נכנס, נהי דאינו עובר בלאו מכל מקום מבטל העשה דראיה, אבל הפטורים אינם מחוייבים לכנס, וממילא אינם חייבים בקרבן. אך יש לדון אם הפטורים נכנסו ברנל בעזרה אפשר דהלאו קאי עליהו גם כן, דאפשר הלאו

מיוחדת שפטור בראייה, הלא פטור הוא מכל המצות. אך בהיות שמצות ראייה כוללת שתי דברים, חדא ראיית פנים בעזרה, שנית הבאת קרבן עולת ראייה, ומצות הבאת קרבן היא בלא תעשה, ולא יראה את פני ה' ריקם (דברים טז-טז), ובלאוין סומא חייב, על כן צריכין קרא לפוטרו מקרבן ראייה, דגם אם נכנס לעזרה, אין צריך להביא קרבן ראייה. – אך כל זה אתי שפיר אי נימא דלאו זה עומד בפני עצמו, וגם הפטורים מראייה חייבים להביא קרבן אם נכנסו, מוכן שפיר הא דצריכין קרא למעט סומא מקרבן, אבל אי נימא דלאו זה לא נאמרה אלא למחוייבים, למה לן קרא למעט סומא. ויהיה לכאורה מזה ראייה דהלאו עומדת בפני עצמה, והכל מחוייבים בה, אם לא כאשר יש מיעוט להדיא כמו בסומא.

אמנם ראיתי בשו"ת הרי בשמים (סימן קיט) שדחה ראייה זו דסומא חייב בלא תעשה, מדאיצטריך לן קרא למעוטיה מראייה. דבלאו הכי סומא פטור מהבאת קרבן. דהא אמרינן (שם ד) הערל והטמא פטורין מן הראייה [אין חייבין לשלוח עולות ראיותיהן על ידי שליח] דכתיב (דברים יב-ה) ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם, כל שישנו כביאה ישנו בהבאה, וכל שאינו כביאה אינו בהבאה ע"כ. ואם כן נתמעט כבר מפסוק זה דכל מי שאין עליו חיוב מצות ראייה פטור מהבאת קרבנו. ומעתה

האזהרה אינו נוהג בנקבות כמו שאין מצות עשה הבאה על זה נוהגת בהן עכ"ל, וכן כתב הר"מ בסמ"ק שלו, ומנא ליה לרבותינו דבר זה, ומאיכין ילפינן דבר זה דפטורים מקרבן ע"ש.

ונראה דהנה בגמרא (בבא קמא פז.) איתא, סומא רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה וכו', דאמר קרא (דברים ו-א) וזאת המצוה החוקים והמשפטים וגו', כל שישנו במשפטים (בכלל דיני ממונות של תורה) ישנו במצות וחוקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים (וכיון דדרשינן שם דסומא אינו בכלל דיני ממונות של תורה, גם אינו בכלל שאר מצות התורה) ע"כ.

והנה בפרי מגדים בפתוחה כוללת (ח"ג אות כט) כתב, אף על גב דלרבי יהודה סומא פטור מכל המצות, היינו ממצות עשין, לעשות בקום ועשה, הא לאוין מן התורה מצוה שלא לעבור, עיין גמרא (מכות ט:) סומא אין גולה מקרא ע"ש.

ולכאורה יש ראייה דסומא חייב במצות לא תעשה, מהא דאמרו במשנתנו הכל חייבין בראייה חוץ וכו' והסומא. ודרשוה (שם ד.) מקרא (שמות כג-ד) שלש רגלים תחוג לי בשנה, רגלים פרט לסומא [שצריך משענת אחרת לבד מרגליו] ע"כ. ואי נימא דסומא פטור מכל המצות, למה לן קרא

סומא שפטור מכל מצות עשה, ואינו כביאה, אינו גם בהבאת קרבן, ולא צריכין קרא למעט סומא מהבאת קרבן גם אם יהא מחוייב בלא תעשה ע"ש.

אך יש לומר דאי משום הא עדיין לא ידענו שפטורים מראייה כיון דאינם כביאה אינם בהבאה, דיתכן שהמיעוט דכל שאינו כביאה אינו בהבאה, לא ממעט אלא טמא וערל, שאינן יראויין לבוא לכלל ביאה, שאסורין ליכנס למקדש בחיוב כרת, אבל סומא ודכוותיה שראוי לבוא, אלא שהתורה לא חייבתו, אבל אם רוצה לבוא הוי בידו, כי מותר לו ליכנס לעזרה, שפיר היה מקום לומר דאם אתרמי שנכנס בחג לראות פני ה', יהא חיוב עליו להביא קרבן דמחוייב בלא תעשה של ולא יראה את פני ה' ריקם, ושפיר צריכין קרא לפוטרו מקרבן גם אם נכנס למקדש. — וכן נראה להדיא מלשון התוספתא (חגיגה א-א) הטמא פטור מן הראייה שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה, יבראווי ליכנס לעזרה, יצא טמא שאין יראוי ליכנס לעזרה ע"כ. וממילא מי שראוי ליכנס לא נתמעט מהבאת קרבן, מפסוק זה.

*

אמנם נראה להעמיד דברי ההרי בשמים מצד אחר, דהנה בטורי אבן (חגיגה ד:) הקשה על מה שאמרו שם

דטמא פטור מקרבן ראייה דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה, כל שאינו כביאה אינו בהבאה, והאי קרא בעולת ראייה מיירי דבעינן ביאה (תוסי שם). וקשה למה לי קרא למעוטי לממא מעולת ראייה, תיפוק ליה מגופיה דקרא, שלש פעמים בשנה יראה, ולא יראה פני ה' ריקם, דאין חייב בקרבן אלא אם כן ראה פניו, והאי ראיית פנים בעזרה דוקא היא ולא בהר הבית, והא כל הטמאין אסורין ליכנס לעזרה ובכרת. אלא יש לומר דנפקא מינה לכהן טמא וקרבן צבור דקיימא לן טומאה הותרה בצבור, דאם עבד במועד הא ודאי קיים מצות ראיית פנים, והוה אמינא דמביא עולת ראייה, קא משמע לן דלא, ומובאת שמה יתירה נפקא ליה, דהוה ליה למימר והבאתם שמה לחוד, ובאת שמה למה לי, אלא בעל כרחך הכי קאמר, אי ראוי לבא שמה יבשביל קרבן זה והבאתם, יצא טמא בקרבן ציבור שאין ביאתו בשביל קרבן זה ע"כ.

הרי לנו דמיעט הכתוב כהן טמא שנכנס למקדש עבור קרבן ציבור, אף על פי כן פטור מהבאת קרבן ראייה, כיון דאין עליו חיוב ליכנס בשביל קרבן ראייה, וכניסתו הוא רק לצורך קרבן ציבור, אין עליו חיוב הבאת קרבן. הרי דגילתה לנו תורה שאין חיוב הבאת קרבן למי שנכנס לעזרה, רק כאשר היה מוטל עליו חיוב זה של ובאת שמה, על כן ממנו נלמד דכל הפטורים שאין עליהם

ודוחה לא תעשה דלא יראה פני ריקם, כדקיימא לן בכל מקום דאתי עשה ודוחה לא תעשה, דשאני הכא דהלא תעשה מעכבת לעשה, דאם ראה פנים בלא קרבן אף העשה לא קיים. הלכך אסור לו לראות פנים בעזרה בהגלים ריקם גם אם הוא אנוס מלהביא קרבן ראייה, דעובר בלא תעשה שלא במקום מצוה, דבלא קרבן ראייה אפילו מצות עשה דראיית פנים לא קיים עיי"ב.

אמנם כתב עלה הטורי אבן, דדברי הרמב"ם קשים לי טובא, דמנא ליה הא, והרי בפרשת משפטים וכי תשא נאמרה מצות ראיית פנים לחוד בלתי לאו דלא יראה פני ריקם, ולא זו לא נאמר בסמוך למצות ראיית פנים אלא בפרשת ראה לחוד, שמע מינה דאין קרבן מעכב למצות ראיית פנים עיי"ב. ובטורי אבן (שם ב.) כתב, דמן הירושלמי יש ללמוד כדבריו שראיית פנים וקרבן ראייה תרתי נינהו, ואם ראה פנים ריקם בלא קרבן ראייה, מצות ראיית פנים מיהא קיים. מיהו בגמרא דילן חולק על האי דינא דירושלמי עיי"ש. [ועיין בזה במנחת חינוך שם אות ב].

ונראה לומר שהמקור לדברי הרמב"ם הוא מריש פרקין במשנה, הכל חייבין בראייה חוץ מחרש וכוי, ופירש רש"י דקאי על מצות ראיית כל זכורך עיי"ש. ובתוס' הכריחו דמתניתין קאי על חיוב קרבן ראייה בעזרה, ורש"י

חיוב ביאה לראיית פנים אין עליהו חיוב קרבן. והוא כל שכן מטמא דפטור מקרבן, דמה טמא שמחוייב כעת ליכנס לעזרה עבור הקרבת קרבן ציבור, וגם נכנס, מכל מקום פטור מקרבן ראייה, כיון דאין עליו חיוב ביאה עבור קרבן זה, אם כן כל שכן שאר הפטורים, שאין חייבים כלל להראות פנים בעזרה, שאינם בכלל חיוב ביאה כלל, שפטורים מהבאת קרבן. ושפיר יש מקור לדברי החינוך והר"מ דנשים פטורים מקרבן, דכיון דאינם בחיוב ביאה אינם בהבאה.

*

ולכאורה יש לומר דדין זה אם הפטורים מראייה שנכנסו לעזרה, אי יש עליהם לאו דולא יראה את פני ה' ריקם, זה תליא בבאיור עצם חיוב מצות ראייה מזה היא. דמבואר ברמב"ם (ה' חגיגה א-א) דהבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה, לא די שלא עשה מצות עשה, אלא שעבר עליו על לא תעשה שנאמר לא יראו פני ריקם עיי"ב. וכתב בטורי אבן (חגיגה ז.) דלפי זה הלאו דלא יראה הוא תנאי למצות עשה של ראיית פנים דיראה כל זכורך, ומעכבת אותו. [והיינו דראיית פנים לבד אינה מצוה כלל לעצמה, אלא זהו רק חצי הציור של המצוה, ומשותפת היא יחד עם הבאת קרבן, והציה לבדה כשלעצמה אינה מצוה כלל]. ונפקא מינה במי שאין לו קרבן לא אמרינן דאתי עשה דיראה

שמצותה ראייה עם קרבן, אם כן אלו שפטרם הכתוב ממצות ראייה אינם בלאו זה, ואין עליהם גם חיוב קרבן. אבל אי נימא כדעת הטורי אבן שזהו לאו בפני עצמה, שכל המתראה בעזרה לא יראה פני הי ריקם, אם כן כל זמן שאין לנו רק מיעוט אחד לפטור, קאי רק על מצות ראייה, אבל הנכנס חייב בהבאת קרבן. – אך סומא דפטור מכל עשין שבתורה, וחייב רק בלא תעשין, אם כן אין צריכין קרא לפטור מהעשה של ראיית פנים, שבלאו הכי פטור הוא, ועל כרחק דבא הכתוב לפוטרו שגם אם נכנס אין חייב בקרבן.

*

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק חייב סימן קכו) הקשה על חידושו של הפרי מגדים דסומא חייב בלאוין, דהא מבואר ברמב"ם (הי תמורה א-א) כל הממיר לוקה על כל בהמה שימיר שנאמר (ויקרא כז-י) לא יחליפנו ולא ימיר אותו וכו'. ולמה לוקין על התמורה, והרי הלאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואם חמר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, מפני שיש בה עשה ושני לאוין. ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה, שהצבור והשותפין אין עושין תמורה אם חמירו, אף על פי שהן מוזהרין שלא ימירו ע"כ. ומעתה לפי רבי יהודה דסומא פטור מן העשין, מכל מקום בלא תעשין חייב, אם כן כל לאו שבתורה

הוא נקט, דאף בראיית פנים בעזרה פטור, וכל שכן בראיית פנים בקרבן ע"ש. והנה בודאי שאלו הפטורין אם לא נכנסו להראות בעזרה, בודאי שאין עליהם חיוב קרבן, דהרי קרא להדיא אמר רק ולא יראה את פני הי ריקם. ועל כרחק הדיון הוא, כאשר אלו הפטורים בראייה, נכנסו במועד בעזרה אם יש עליהם חיוב קרבן, ועל זה אמרו דגם מהבאת קרבן נתמעטו מלהביא [וכמו שכתוב בחינוך כנ"ל].

ולכאורה מנא לן דבר זה דגם אחר שנכנסו פטורים מקרבן, הא סומא חולה וזקן וכו' נתמעטו רק מאת הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הי (שם ד.), ואם כן אין לנו פטור רק מעצם מצות ראיית פנים, והיכן נתמעטו מהלאו של לא יראה פני ריקם, שאף אם נכנסו אין עליהם חיוב קרבן. ועל כרחק צריכין לומר כדעת הרמב"ם, דלאו דלא יראה אינה לאו לעצמה, אלא זה תנאי והוספה למצות ראיית פנים, שעצם ראיית פנים אין בה מצוה כלל לעצמה, אלא מצותה יראייה עם הקרבן. ואם כן כל אלו שפטרם הכתוב ממצות ראייה פטורים גם מהלאו דלא יראה, שאין זה לאו לעצמה אלא ביאור מצוה הקודמת של ראיית פנים.

ומעתה לדעת הרמב"ם דלאו דלא יראה אינה לאו לעצמה, אלא זהו ביאור העשה של ראיית פנים,

מצווה על זה, אז יש חיוב על בית דין לכופו, אבל בסומא שהוא עצמו לא מוזהר, גם על בית דין אין חיוב.

*

אמנם יש לדון בזה מצד אחר, והוא לפי מה שהעלה במנחת חינוך (מצוה כו אות יג) דנראה דאף אם נאמר דרבי יהודה פוטר אפילו מלאוין, מכל מקום אותן המצוות שבן נח מוזהר הוא גם כן מוזהר, דנחי דהתורה לא חייבה אותו בסיני, אבל לא יצא להקל במה שהיה חייב קודם, דבן נח חייב אפילו סומא, דהקרא דדריש רבי יהודה בהחובל, היינו גבי ישראל אבל לא בבן נח, אם כן ודאי מצוות הבן נח מוזהר גם הסומא. אך לענין עונשין עיין בבא קמא פרק החובל (דף פו) דרבי יהודה פוטר ממימתת בית דין, אם כן נראה דאינו חייב על עבירות הללו כבן נח, דבן נח נענש על עבירות הללו. אך נחי דאינו נענש מכל מקום נראה דמוזהר על מצוות בני נח. אך דוקא באותן שגם ישראל מוזהר כגון אותן ז' מצוות, אבל כגון שלא ישבות, כי נכרי אסור לשבות, דקודם סיני לא היה רשאי לשבות, אך בסיני נתקדשו ישראל, ולענין זה אין סברא לומר כיון דלא נתקדש כישאל יהיה אסור לשבות. אך במצוות שגם הישראלים מוזהרים נראה דגם הוא מוזהר, ומכל מקום צריך עיון. (הכפיל דבריו במצוה ב אות כה). ואם כן אין ראייה

כולל יותר מהעשה לגבי סומא, דמוזהר על הלאו ואינו מוזהר על העשה, והיכי משכחת לרבי יהודה לאו הניתק לעשה. ואין לומר דרבי יהודה באמת סבירא ליה דלאו הניתק לעשה לוקין, דהא אמרינן (מכות ד) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו (שמות יב-י). בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה, הרי דסבירא ליה דלאו הניתק לעשה אין לוקין ע"כ.

ונראה דהנה ראיית הפרי מגדים דסומא חייב בלאוין, דאי אינו מצווה במצוות כלל, למה צריכין קרא לפטור סומא שהרג את הנפש בשוגג מגלות דכתיב (במדבר לה-כג) בלא ראות פרט לסומא, הלא פטור הוא מכל המצוות ע"כ. ולכאורה יש לדחות, דמצוות עשה של גלות היא גם מחיובי בית דין, שנצטוו להשליך מכה נפש בשגגה מעירו ולהושיבו בערי מקלט, שנאמר (שם לה-כה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגוי (חינוך מצוה תי). ואם כן יתכן היה לומר שגם על סומא שהרג יש חיוב בית דין להגלותו. וכמו שסוקלין שור המועד שהמית אדם, אם כי השור אינו בר חיובא. ומה גם שערי מקלט מציל הרוצח מיד הגואל הדם שלא יהרגנו, אם כן גם על סומא היה יתכן שתהא חיוב בית דין להושיבו בערי מקלט, ושפיר צריכין קרא לפוטרו. – אבל באמת נראה דחיובי בית דין הם רק אם הרוצח

רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה. וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו, אלא מצות משה רבינו ע"ה. הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו מכלל המצות עכ"ל. ומבואר מזה דבמתן תורה נפקע מבני ישראל חיובי בני נח, והשבע מצות שאנו מחוייבים בה, הם רק בשביל שנמסרו לישראל בסיני. ואם כן סומא שלא נתחייב במצות בסיני, מכל מקום הרי ישראל הוא, ושפיר נפקע גם ממצות בני נח.

*

אמנם אכתי יש לומר ביאור שנית, דהן אמת דמה שנתחייבו ישראל בסיני נפקע מהם החיוב מצד בני נח, ואנו מצווין על הרציחה ודכוותיה רק מחיובי ישראל, אבל הדברים שנאסרו לבני נח, ובמצות חיובי ישראל לא נצטוו עליה, עדיין נשאר עליו חיובי בן נח, גם אחר מתן תורה שדינו כישאל. ולכן סומא שלא נתחייב במצות ישראל נשאר עדיין עליו חיובי בני נח, וחיוב בשבע מצות מצד חיובי בן נח.

ומצינו סברא זו באור שמח (הי איסורי ביאה ג-ב) לגבי ענין אחר שדומה לענינינו, שכתב לגבי קמן שפטור מחיובי מצות בני ישראל, מכל מקום במצות שנצטוו בני נח, לפי מה שכתוב בשו"ת הרא"ש (כלל מז פרט א)

דסומא חייב בלאוין, דאי לא, למה צריכין קרא לפוטרו מגלות, דשאני רציחה דהיא משבע מצות בני נח שפיר חייב, ובעי קרא לפוטרו מגלות. [שוב ראיתי בפרדס יוסף פי מסעי אות צה שהעיר בזה].

אך יש לדחות, דזה תלוי איך נבאר הענין דסומא חייב בשבע מצות בני נח, כי יתכן לבאר זה בשלשה אופנים. הדין דקודם מתן תורה היה לכל אחד חיובי שבע מצות בני נח, חיובים אלו לא הוסרו מישראל, וגם לאחר מתן תורה נשארו חיובי מצות בני נח אלו על ישראל. ולדוגמא, מה שאנו מצווים על רציחה זהו מתרי טעמים, הן מצד חיובי בני נח והן מצד חיובי ישראל. ואם כן סומא, הגם דלא נתחייב במצות ישראל, מכל מקום לא נפיק מקדושת בני נח, ומוטל עליו כל חיובי בני נח כמו שאר נכרי. אך ביאור זה יש לו פירכא ממה שכתוב ברמב"ם (פירוש המשניות חולין סוף פרק ז), דממה שאמרו (שם ק) גיד הנשה בסיני נאסר, אתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו. כגון זה שאין אנו אוכלים אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח, אלא לפי שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי. וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה

מצות. אמנם יש לדחות, דהן אמת שסומא יש עליו חיוב רציחה כמו בן נח, אבל מהיכי תיתי לחייבו גלות בשוגג, כיון דסומא אינו חייב בדיני ישראל, והרי בן נח שהרג את הנפש בשוגג אינו גולה, (ולדעת רש"י (מכות ט. ד"ה לפיכך) חייב מיתה, ולדעת הרמב"ם (הי מלכים י-א) פטור מכלום), ולמה נצטרך קרא לפטור סומא מגלות, דבדיני בני נח שהרג ישראל ליכא גלות אלא בדיני ישראל, וסומא לא נצטווה בדיני ישראל, ושפיר אין צריכין קרא לפטורו מגלות, אי לאו דסומא חייב בכל הלאוין כמו ישראל.

[ואולי יש לומר, דכיון דמצינו שגם בבני נח יתכן דין גלות, והוא כגר תושב שהרג גר תושב, כמו שנאמר (כמדבר לה-טו) לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם וגו' (מכות ט.), והיינו עכו"ם שקיבל על עצמו לקיים שבע מצות בני נח (רמב"ם הי איסורי ביאה ד-ז). אם כן יש לומר דסומא ישראל לגבי שבע המצות הוא כגר תושב, שהרי במתן תורה קיבל על עצמו שמירת המצות, והיה מקום לומר דסומא יתחייב גלות בהרג ישראל, דהגם דגר תושב שהרג ישראל אינו גולה, היינו משום דלא סגי להתכפר בגלות (רש"י שם), אבל ישראל דסגי ליה גלות, יש לומר דגם סומא יתחייב, וצריכין קרא לפטורו].

דשיעור שנים בקמן הוא משיעורין דהלכה למשה מסיני, ולא ניתנו שיעורין לבני נח (רמב"ם הי מלכים ט-ז), אם כן השיעור של קמן גבי בני נח אינו תלוי בשנים ולא בשערות רק תלוי בבן דעת, וכל שהוא בר דעת לאו קמן מקרי אלא גדול הוי לשבע מצות דידהו [עיין מנחת חינוך מצוה כו אות יז]. ולפי זה יש לחלק בדין קמן ישראל, דבמצות שנצטוו בני נח, גם בישראל הקמנים שהגיעו לכלל דעה, איסורא רמי עליהו וכו', דלגבי קדושת המצות ודאי דמצווין אחר מתן תורה מה שהיו מצווין קודם, רק לענין עונשין פטור מדיני אדם ודינן מסור לשמים, שאם עבר ועשה, טפי חסה רחמנא על דם ישראל, ואקיל לגביה לענין הורג עכו"ם, ועוברים, ואם הרוצח קמן. וכמו כן קמן ישראל הבא על בהמה שגם בן נח מוזהר ונהרג, ודאי דישראל מצווה בקמנותו, כיון שהגיע לכלל דעה. וכן בקמנה איש שזינתה דבן נח מוזהר, גם על הקמנה רמי איסורא וחובא, ורחמנא הוא דחס עלה ע"ש. [וכן הוא בנחל יצחק ח"י"מ סימן ז ענף א].

ומעתה הוא הדין סומא ישראל שלא נתחייב במצות התורה, מכל מקום מה שנתחייב בדיני נח לא נפקע ממנו, וחייב בשבע מצות, ומצווה על רציחה מדין בן נח, ועל זה צריכין קרא בסומא לפטורו מגלות כיון דחייב הוא בהריגתו, ועדיין אין מזה הכרח שהוא חייב גם בכל לאוי התורה חוץ מהשבע

ישראל בממונו, הגם שיש חיוב דיני כבני נח, נפטר הסומא מהן.

*

ונחזור לדברי הפרי מגדים שהוכיח דסומא חייב בלאוין, דאם לא כן למה צריכין קרא לפטור סומא הורג נפש בשגגה מגלות, הא פטור מכל המצות, ועל כרחך דגם סומא חייב בלאוין ע"כ. ואכתי צריך ביאור, דבשלמא לפוטרו ממיתה ומלקות שפיר צריכין קראי, דזהו בישראל מחויבי בית דין לדוננו, ואין זה דין על הסומא, רק על הבית דין, וקא משמע לן קראי דבית דין פטורין מלדוננו. אבל קרא לפטור הרוצח מחיוב גלות, מחיבי תיתי לחייבו, הלא סומא פטור מכל עשין שבתורה, וחייב גלות הוי עשה המוטל על הרוצח, והרי סומא פטור מכל עשין שבתורה, ואם כן הגם שהוא מצווה בלאוין דרציחה, מכל מקום מחיבי תיתי לחייבו בגלות, הרי הוא פטור מכל עשין שבתורה.

ועל כרחך צריכין לומר, דהגם דסומא פטור מכל מצות עשה שבתורה, אבל על העשין שהם באים כתוצאה מהלאוין שהוא חייב בהם, כיון דנתחייב בהלאו מתחייב בה ככל פרטיה, גם בחיובי העשין שהם תוצאותיה של הלאו. וכיון שנצטווה על הלאו דרציחה, הדין נותן להתחייב גם בהעשה שבא אחריה ללכת לגלות, ועל כן צריכין קרא

אבל באמת יש אופן שלישית לבאר דברי המנחת חינוך דסומא חייב בשבע מצות, דאין זה מדין בני נח, דישראל משעת מתן תורה ולהלאה פקע מהם מכל וכל חיובי בני נח, ונתקדשו בקדושת ישראל, וגם סומא עמהם, והדין היה נותן שיתחייב סומא בכל המצות, אלא שהכתוב פטרו מגזירת הכתוב דסומא אינו במצות וחוקים. והסברא נותנת שאין כוונת הכתוב לפוטרו גם משבע המצות, ולעשותו גרוע יותר מכל עכו"ם, שמותר ברציחה ועריות וגזילה וכו', אלא שבא הכתוב לפוטרו רק מהמצות הללו שיש לישראל בהם יתרון מעכו"ם, אבל לא מהשבע מצות שכל בריה בר דעת נתחייב בהן. והשבע מצות שנתחייב בהן סומא הוי חיוב עליו כמו שאר כל ישראל. וכיון שכן הוא, הרי ראוי היה שסומא שהרג נפש בשוגג יתחייב גלות גם כן כמו שאר ישראל, ועל כן בא הכתוב לפוטרו מחיוב גלות.

והנה בגמרא (בבא קמא שם) יש ארבעה מקראות לפטור את הסומא מארבעה דינים, לפוטרו מחייבי מיתות, ומחייבי מלקות, ומחויב גלות, ומדיני ממונות, ומכל מצות האמורות בתורה ע"ש. ולא סגי להו בקרא האחרון שהוא פטור מכל דיני תורה, והוא דלפי מה שנתבאר חייב סומא בשבע מצות של בני נח, ועל מצות אלו צריכין קרא דפטורין מעונשין, הן מחיוב מיתה ומלקות וגלות, ואינו במשפטי דיני

אמנם דעת הרשב"א (שם) דאף מדרבנן אין עליו חיוב ע"ש. וכן נראה מדברי התוס' (קידושין לא. ד"ה לא) דהוכיחו שם דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, אף על גב דפטורות לגמרי אפילו מדרבנן, דאם לא כן היכי שמח רב יוסף [דמריש הוי אמינא מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מפקידנא והא עבידנא], והלא מפסיד כל הברכות כולן ע"כ. ואי נימא דסומא חייב במצות מדרבנן שפיר היה מברך, ואיך מביא ראיה מסומא לנשים שפטורין אפילו מדרבנן ע"ש. וכבר העיר בסתירה זו בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סימן קיב) בתשובה מבן המחבר. ויש להבין באיזה סברא פליגי אי סומא חייב במצות מדרבנן.

ובפשטות היה נראה דפליגי אי סומא פטור מן התורה רק בעשין ומחוייב בלאוין, או פטור מכל מצות התורה, דהתוס' בבבא קמא סוברין דפטור מכל מצות התורה, והוי ליה כנכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל, על כן חיבוהו מדרבנן, ודעת הרשב"א דגם סומא מחוייב בלאוין, ולא הוי כנכרי, אלא דמיפטר מעשין, ועל כן לא חיבוהו רבנן, כמו דלא חייבו נשים שפטורין ממקצת עשין.

אך יש לומר להיפוך, דהנה בטורי אבן (מגילה כד.) הקשה, היכי אפשר

מיוחד לפטור מעונשו של גלות, כמו שפטרו הכתוב משאר העונשין על הלאוין שמתחייב בהן.

ולפי זה בלאו הניתק לעשה, כיון שהסומא חייב בכל לאוין שבתורה, הגם שהוא פטור מכל העשין, מכל מקום עשה זו הוי תוצאה מהלאו, על כן הסומא חייב בהעשה שבה. וממילא שפיר אנו פטורין ממלקות לכל ישראל בלאו הניתק לעשה, דאין הלאו כולל יותר מהעשה, דסומא חייב בהלאו ופטור מהעשה, דזה אינו, דבעשין הכרוכין עם הלאו, הם חייבים גם בעשה שלה. ולדוגמא נותר הוי ניתק לעשה ואין לוקין עליו, דאין הלאו כולל יותר מהעשה, דנימא סומא חייב בהלאו, אבל פטור מהעשה והנותר ממנו באש תשרופו, כי הסומא חייב הן בהלאו והן בהעשה שניתק להלאו, ושפיר מיושב קושיית השואל ומשיב.

*

דהנה בתוס' (שם ד"ה וכן) כתבו, ונראה דאף על גב דפטר רבי יהודה סומא מכל המצות, מכל מקום מדרבנן חייב. דאף על גב דאשה מיפטרא במצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבינן אפילו מדרבנן, משום שיש מצות הרבה דמחייבת בהו, אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות, אם כן הוי ליה כמו נכרי שאינו נוהג בתורת ישראל כלל ע"כ.

בעשין יש היכרא שמקיים העשין בפועל בקום ועשה].

*

עוד יש לומר דהנה בגמרא (שבת כג.) אמרו, דעל נר חנוכה מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה. ופריך והיכן צונו [הא לאו דאורייתא היא אלא מדבריהם], ומשני רב אויא אמר מלא תסור (דברים יז-יא), רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך (שם לב-ז) ע"כ. ונראה דפליגי במחלוקת הרמב"ם בספר המצות (שורש א) ורמב"ן (בהשנות שם), דדעת הרמב"ם דגם על איסור דבריהם נעשה זקן ממרא (וכמבואר בהי ממרים ד-א), ודעת הרמב"ן דאינו נעשה ע"ש. וביאר בקובץ שיעורים ח"ב (דברי סופרים אות יב) דדעת הרמב"ם דלא תסור קאי גם על כל איסורין של דבריהם, וממילא חייב עליהן זקן ממרא. ודעת הרמב"ן דלא קאי הנך קראי אלא על תורה שבעל פה דהן מדאורייתא, כגון דברים הנלמדים במדות שהתורה נדרשת בהן, אבל על של דבריהם לא קאי כלל ע"ש. ומעתה דעת רב אויא דצונו הוא מלא תסור, הוא כדעת הרמב"ם דכל מיילי דרבנן נכללין בזה. ודעת רב נחמיה דבלא תסור לא נכלל רק דאורייתא שהן מתורה שבעל פה, אבל מצות דרבנן אינה נכללת בה, ועל כן אמר וצונו מקרא דשאל אביך ויגדך. ולפי זה לדעת רב אויא כל מיילי דרבנן הם גם בלאו מלא תסור, ולדעת

לחייב סומא מדרבנן, דהא כל מיילי דרבנן אסמכוהו על לאו דלא תסור, אי נמי על שאל אביך ויגדך (שבת כב.), והא לא שייך אלא במאן דאיתא במצות מן התורה, ומוזהר בלאו דלא תסור, אבל מאן דפטור מכל מצות האמורות בתורה, לא רמי חיובא עליה לשמוע דברי חכמים ותקנותיהן, ולא רמי רחמנא אגידא דרבנן עליה הואיל ואינו מצווה על עיקר ושורש דהני קראי גופייהו דנפקא לן מהן דמצוה לשמוע דברי חכמים. ולא דמי לקמן שחייב בחינוך מדרבנן, דהתם לאו אקמן רמו אלא על אביו לחנכו במצות, והאב מחוייב לשמוע דברי חכמים. וכתב דעל כרחק צריכין לומר דגם סומא חייב בלא תעשה מן התורה, ושפיר מוזהר על לא תסור, וחל עליו תקנת חכמים ע"כ.

ואם כן דין זה אי סומא חייב מדרבנן תליא אי מן התורה מחוייב הוא בלאוין, דאז מוזהר על לא תסור, וחל עליו תקנת חכמים, מה שאין כן אי פטור מכל מצות התורה, לא רמי עליו חיובא לשמוע דברי חכמים כלל. ומעתה יש לומר דדעת הרשב"א דסומא פטור מכל מצות התורה, וכיון דלא מוזהר בלא תסור, לא חל עליו חיובא דרבנן כלל. והתוספות סבירא להו דסומא חייב בלאוין, ושפיר יש כח בחכמים לחייבו במצות מדרבנן. [ולפי זה נצטרך לדחוק בדברי התוספות, דהגם שסומא מוזהר בלאוין אכתי ליכא היכרא שהוא ישראל, כיון דהוי רק בשב ואל תעשה, ורק

לדעת המקום. ולדוגמא כשאסרו שניות לעריות, גם רצון השי"ת היה כן שנגזור על עצמנו שניות, אלא שלא צוה על זה בתורה מפורש וכו'. ומהאי טעמא אנו חייבין לעשות כדבריהן, שהרי אנו מקיימין בזה רצון השי"ת שהסכימה דעתן לדעתו, ומכל מקום כיון שלא בא עליהן ציווי מפורש בתורה, הן קלין מדברי תורה המפורשין ע"כ. ואכתי צריך ביאור, שחיוב זה לשמוע דברי חכמים שלא נצטוינו עליה כלל, תהא חמור כל כך עד שאמרו (ברכות ד, עירובין כא): שהעובר על דברי חכמים וסופרים חייב מיתה.

ואולי יש לומר דאיתא בגמרא (שבועות לט.) במה שאמר הכתוב (דברים כט-יג) ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת, כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלקינו, ואת אשר איננו פה עמנו היום, אין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין, תלמוד לומר (אסתר ט-בז) קימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר ע"כ. הרי לנו דכמו שנשבעו ישראל לקבל כל המצות אשר יצוה להם ה', נשבעו גם כן שיקיימו כל דברי חכמים שיצוו להם לדורות עולם, ושפיר אנו חייבים לקבל עלינו כל מה שחייבו אותנו, כי נשבענו לשמוע לדבריהם. – ועל כן סומא הגם שה' לא חייב אותו במצותיו, מכל מקום מה שדרבנן חייבוהו

רב נחמיה חיובי דרבנן הם רק עשה דשאל אביך. [ובהשגות הרמב"ן שם פירש כעין זה המחלוקת של רב אויא ורב נחמיה]. ומעתה סומא דחייב רק בלאוין, לדעת רב אויא (ולפי שיטת הרמב"ם) חייב במילי דרבנן, ושפיר חייבוהו רבנן במצות. אבל לדעת רב נחמיה (ולפי שיטת הרמב"ן) אין חיובי דרבנן אלא מצד עשה דשאל אביך, וכיון דסומא פטור מכל עשין שבתורה, אין עליו שוב חיוב לקיים מילי דרבנן, וממילא לא חייבוהו רבנן במצות.

*

והנה בקובץ שיעורים (שם) תמה שם, דלכאורה לדעת הרמב"ן שלא נצטוינו כלל מן התורה לשמוע דברי חכמים, אם כן תימא גדולה מאיזה טעם אנו חייבין לשמוע להן ושלא לעבור על דבריהן, אחרי שאין לנו שום ציווי בתורה על זה לא מקרא ולא מהלכה ולא מסברא, דאם נאמר שהסברא נותנת כן, הדר הוי ליה דאורייתא, כדאמרינן בכל דוכתי הא למה לי קרא סברא היא, אלמא דסברא וקרא חד דינא להן. ולכן העלה דמקורו הוא, דאיתא בגמרא (יבמות סב.) שלשה דברים עשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום, היינו דכן היה גם רצון ה' אלא שלא ציווהו על זה בציווי מפורש, ואם כן יש לומר דהוא הדין בכל המצות ואיסורין של דבריהן הסכימה דעתן

מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה, הא ביון שכבר נשבעו על המצות שקיבלו עליהם מהר סיני, אם כן היו מושבעים ועומדים על לא תסור, ולדעת הרמב"ם הרי גם מקרא מגילה בכלל, ומזה נראה כהרמב"ן דמצות שחידשו חכמים לא נכללו בכלל לא תסור.

שפיר מחוייב לקיים כל מה שיצוו עליו מוכח השבועה.

וי"ש להעיר דלשון הגמרא הנ"ל מוכח לכאורה כדעת הרמב"ן דמצות דרבנן אינם בכלל לא תסור, דאי נימא דהם נכללו כבר בלאו דלא תסור, אם כן למה לן לימוד מיוחדת שנשבעו גם על

* * *

דרוש ל'שבת שובה

זלזול. וכמו שפירש צאלשיך הכתוב (משלי ט-ט) אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, דהכוונה שכאשר תוכיח את חברך לא תזלזל בו לקרותו בתואר לך, פן ישנאך, ולא יקבל דבריך. הוכח לחכם, הלא אתה חכם ולא מתאים לך לעשות ככה ע"כ. ועל זה אמר הכתוב (ויקרא יט-יז) הוכח תוכיח את עמיטך ולא תשא עליו חטא. אמר לשון כפל הוכח תוכיח, והיינו שאם אתה רוצה להוכיח, אז תוכיח ותצרר לו שאתה עמיטו [מלשון אותה הוכחת לעבדך ליחזק (בראשית כד-ד)]. ואז לא תשא עליו חטא, כי המוכיח צאופן שאין מקבלים דבריו, הרי מביא את חצירו צוה לידי חטא, כי מוטב יהיו שוגגין ואל יהו מוידין (שבת קמח:), אבל כאשר ירגיש צאהבת המוכיח יקבל דבריו, ולא תשא עליו חטא.

וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל (לא-א). והקשו המפרשים שלא אמר הכתוב היכן הלך. ובתרגום יונתן כתוב שהלך לבית אולפנא. וגם זה צריך ציאור, הלא זה ארבעים שנה שמשא לימד תורה עם ישראל, ולא נאמר צשום פעם שהלך לבית אולפנא, רק כאן. ובמדרא תנחומא (בפרשתנו א) אין וילך אלא דברי תוכחה שנאמר (תהלים מו-ט) לכו חזו מפעלות אלקים ע"כ. וצריך ציאור שייכות של הליכה עם תוכחה.

וגראה כי התוכחה מתקבלת רק אם מרגיש שזה צא מאת אהבו שרונה צשלימותו, שמתשיב אותו צשאר הדברים, ומעוררו על הדבר שצריך אללו תיקון. ולכן הדיבורים צריכין להיות נאמרים צכבוד הראוי ולא צדרכ

וההנהגה משה רבינו לימד תורה לישראל כל הימים, והקהיל כל העדה יחד, שהיה ציניהם מליוני אנשים, ששים רבוא מנן עשרים עד ששים, ורצבות עד בן עשרים, ורצבות מנן ששים ולמעלה. וגרים של ערב רב שהיו ר"מ רבוא (תרגום יונתן שמות יב-לח), ומסתבר שלמד משה תורה עמהם במחנה לוי בחוץ מוקף בענני כבוד, כי לא היה להם בית או אהל שיחזיק לצא רב כזה. וכעת קודם מיחתו שאמר אחס נצבים היום כולכם וגו' טפכם נשיכם וגרך וגו' (כט-ט), הרי היו שם כל הכלל ישראל יחד, כולל גם נשיהם וטפם, ואין אהל רחב שיוכל להחזיקם, והיה לו למשה רבינו לדבר אחס בחולות. אבל לא כן עשה משה, אלא וילך משה לבית אולפנא, והכניסם כולם לבית המדרש אשר קצר מהכיל את כל העם, והראה להם איך מקום מועט מחזיק את המרובה בדרך נס, וכמו שמצינו בהקמת המשכן, ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד (ויקרא ח-ג), וברש"י זה אחד מן המקומות שמועט מחזיק המרובה ע"ש. וכמו כן היה בעזרה, עומדים נפופים ומשתחווים רווחים (אבות ה-ה). ורצה צוה להראות להם גדול מעלתם, שכל אחד ואחד מהם ראוי להעשות נס עצורו, שיש לו מקום מורחב לעמוד שם בצית אולפנא, וצוה הראה להם איך מחשיב אותם צעניו, שהם עומדים ברום המעלה שראויים לנס.

וההנהגה ששינה כעת מכל הימים להוליכם לבית אולפנא, להראותם איך הם ראויים לנס של מועט מחזיק המרובה, זהו בשביל שרצה לומר להם כעת תוכחתו האחרון ביום מותו, על כן כדי שיקובל תוכחתו, הראה להם איך הוא מחשיב אותם, ורק מצד חיבתו אליהם הוא מעורר שילכו בדרך התורה גם להלכה. וזהו 'וילך משה' לבית אולפנא, והכניסם למקום שמועט מחזיק המרובה, ו'אין וילך אלא לשון תוכחה', סיבת ההליכה זו לבית אולפנא, היתה בשביל שרצה לומר להם תוכחה, והוכח לחכם ויאהבך.

ובבזו כן כאשר דורשים ברכים צינים הללו, אשר רק חסידים ואנשי מעשה באים לשמוע, הדברים הנאמרים הם רק לגודל מעלתם, שמוטל להשלים עצמם עוד יותר בהדברים שצריכים תיקון, ומגודל אהבת ישראל משמיעים הדברים, להתעלות ולהשלים עצמם עוד יותר. ויתן ה' הדיבורים הנכוחים בפה, להיות הדברים יולאים מן הלב ונכנסים אל הלב, ולאדם מערכי לב ומה' מענה לשון, והיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' נורי וגואלי.

*

במדהג ישראל תורה לומר דבר שמעתתא, והיות שלמדנו כעת

שבת יורדת הארה רבה על האדם שמרגיש התעלות והתרוממות, ומתעורר צהרהורי תשובה, וכמו שרמזו שצ"ת ראשי תיבות ש'צת צ'ו ת'שוב, ומכל שכן בהשבת קודש שהיא בתוך העשרת ימי תשובה, ימים נעלים מאוד שנאמר עליהם (ישעיה נה-ו) דרשו ה' בהמלאו קראוהו בהיותו קרוב (ראש השנה יח.), בודאי יש בהם סגולה יתירה להתעורר.

וביעין מנהג זה היתה כבר מקדם בימי חז"ל, ואמרו (ברכות יז): אמר רב אשי בני מתא מחסיא אצירי לב נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשמא [שהיו נאספים שם ישראל באדר לשמוע בהלכות פסח מדרש דרב אשי, ובאלול לשמוע הלכות החג], ולא קמגייר גיורא מינייהו ע"כ. הרי לנו כי כבוד התורה שנאספים ישראל לשמוע דרשה, היתה ההתעוררות כל כך גדולה, עד שהיה מן הראוי שיעשה מהפכה גם בגוי שיעוז דתו ולהתגייר, אלא שאצירי לב המה, ואינו עושה עליהם רושם.

ואירתא בתוספות שם, ראיתי בספר העתים ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול ובכלה דאדר ע"כ. ויתכן שהרמז בזה היה, להורות להם לישראל, כי בעת שישראל מתאספין לשמוע בקול ה' יורד עמוד של אש מלמעלה לחמם

מסכת חגיגה במסגרת של צהם שהגה', על כן נדבר קצת מענינה דיומא במסכת שלמדנו.

* * *

צוד יש לומר לבאר מה שאמר וילך משה, אין וילך אלא דברי תוכחה. גם לבאר מה שנאמר צפרשתנו, מנות הקהל, צבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת, וצניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה (לא-א). ולבאורה מה שאמר תקרא את התורה הזאת 'צאזניהם', מיותר, בודאי כל קריאה נעשה השמיעה בהאזן. וגם מה שסיים, וצניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו. אם קאי על הטף, הו ליה לומר, 'והטף' אשר לא ידעו, וכמו שאמר מתחלה. וגם מתחלה אמר 'למען ישמעו ולמען ילמדו' בלשון הוה, ושוב אמר וצניהם אשר לא ידעו 'ישמעו', לשון הוה, ושוב 'ולמדו' לשון עתיד.

הנה מנהג ישראל תורה שמתאספין המון בית ישראל בשבת זו לשמוע דברי מוסר ותוכחה, אשר בכל

תכלית צואו לשמוע הוא כדי להתעורר לשבז לה' ולשנות דרכו מהיום והלאה, וכמו שנאמר לכו צנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם (תהלים לד-ב), ופירש הגה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג ז"ע, שלא אמר דוד צואו צנים שמעו לי, כי אם לכו צנים, כי העיקר היא אשר אחר שתלכו לצייתכם שמעו, ותשימו על לבכם מה שיראת ה' אלמדכם ע"כ (הוצא בישמח משה פ' דברים). ורואה כי אין הדברים עושים רושם עליו כל כך לעשות מסילה בלבבו, עד כדי כך שיטנה את דרכו ותהלוכותיו, וצבאו לביתו נשאר כמו שהיה, ומוזה יוכל להתעלל מלשמוע עוד.

אבל צחמת כל זה הוא רק מעצת היצר הרע להדיח את האדם מדרך הטוב, הגם כי אמת הדבר שכמה פעמים הלצ הטום, ואין הדברים נכנסין בתוכו לפעפע אותו, אבל לכל אדם יש זמנים שונות שנפתח קצת פתח לבבו, ואז הדברים נכנסים. וכמו שפירש הרה"ק מקאלק ז"ל מה שאומרים בקריאת שמע, והיו הדברים האלה אשר אנכי מנוך היום על לבבך (דברים ו-ו), לא אמר הכתוב והיו הדברים האלה 'בלבבך' אלא 'על לבבך', כי לא בכל פעם הלצ פתוח שיוכל להכניס, אבל יהיו הדברים האלה שאתה שומע 'על לבבך', יהיו מונחים תדיר על הלצ, כך שצבוא רגע

ולהצעיר הלצנות, הן של הדורש, והן של השומעים שיכנסו הדברים בלבם, חס לצי בקרבי צהגיגי תצער אש דברתי בלשוני (תהלים לו-ד), שאין בליעה עמוקה יותר בעולם מדבר שנבלע בכח האש, וידעו לנצל שעה זאת שיורדת סיוע מן השמים להתעלות. והם זכו לראות זאת בעיניהם איך שעמוד אש היה עומד עליהם צעת אסיפתם.

*

נתקיים בנו מאמר הנביא (עמוס ח-יא) הנה ימים באים נאום ה' חלקים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא נאם למים, כי אם לשמוע את דבר ה'. דימה אותם הכתוב לרעבים ולנאמים, כי הרעב לא מדקדק איזה מאכל יציעו לפניו, והנאם לא מדקדק איזה משקה יתנו לו, אלא מסתפק בכל מה שיגישו לפניו, גם לחם יבש או מאכל תפל ומשקה גרוע ישבע ממנו נפשו, ולא איכפת להו מי הוא המנציח זאת להם, כן יהיו צהאנשים שישוטטו לבקש את דבר ה', שיהיו רעבים ונאמים להשקיט את רוחם בכל מידי דמיכל, וגם לא יביטו ממי הם מקבלים.

והנה לפעמים יתחמץ האדם, אשר לב יודע מרת נפשו, הלא

הדעת נותן לקדר לעצמו החיים הנצחיים של עולמי עד, להיות לו עם מה למות, שהעולם הזה דומה לפרוודור צפני העולם הבא, המקן עצמן צפרוודור כדי שמכנס לטרקלין (אבות ד-טו). ועל זה אמרו (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נאחו מוטב, לא נאחו יזכיר לו יום המיתה, להתזונן שיהיה לו עם מה למות.

ולדתבוננות זו יגיע צסקידת שמיעת מוסר ותוכחה תמיד, שיהיו הדברים מונחים תמיד על לבו. וגם אם לפי שעה אין הדברים נכנסים בתוך לבו שעדיין אטום מלקבל, אמנם כאשר יזכה ומל ה' אלקיך את לבבך, והלב יהא פתוח, אז יכנסו בלבו הדברים ששמע, וברבות הימים יעשו עליו הדברים רושם. ומוטל על האדם לנצל כל הזדמנות שיש לפניו לשמוע דברי חכמים, שיטה אצו לשמוע, כי לפעמים זוכה שיש לו תועלת מהדברים תיכף, שלבו פתוח והדברים נכנסים ועושים רושם, וגם אם לבו כעת אטום מלקבל, מכל מקום צמשך הזמן יראה התוצאות מזה, להתעורר ללכת דרכי התורה.

ולא אמנע מלספר, כי בקיץ העל"ט ניגש אלי אצרך ואמר לי שיש לו הכרת הטוב אלי, כי זה שלשים שנה שמע פעם דרשה ממני בגודל

אשר יפתח הלב יוכלו לחדור מיד לתוכו ע"כ. ועל זה אנו מתפללים (בחפלת וצא לנין גואל) הוא 'יפתח' לבנו בתורתו, ואז ישים בלבנו אהבתו ויראתו.

יסופר על הסבא מנוצהרדוק ז"ל שזכה להעמיד אלפי תלמידים, והקים עשרות ישיבות, שכאשר היה אצרך היה סוחר חריף וממולה, יום אחד נחפו צעיר ממל לרגל עסקיו, והרה"ק רבי ישראל מסלאנט ז"ל עזרו, ושאלו לאן אתה רץ. וענה ריחיים על צוארי, אני מפרנס אשה וצת, ואת חותנתי האלמנה עם שבעת יתומיה. ושאלו שוב ומה עם לימוד התורה. והצטדק, אדם צריך שיהיה לו ממה לחיות. ועל זה השיבו, אדם צריך שיהיה לו עם מה למות. והדברים הללו נכנסו בו כארס של עכנאי, ולא נתן לו מנוח לנפשו, ופירש מחנותו לחיי התעלות, וזכה למה שזכה. הרי לנו כי גם מלה אחת שאדם שומע צשעה הנכונה, עד כמה יוכל להשפיע, עד שמסוחר נעשה מרביץ תורה לאלפים.

וביאור הדברים, כי יש להאדם להתזונן, אם על חיי שעה של שבעים שנה בעולם הזה, כמה הוא מתאמן ועמל לקדר לו לעצמו חיים נוחים, יום ולילה לא ישבות מלהטיב מצבו עוד יותר. עד כמה

ליראה וגו', כי פעמים יתכן שיהא להאדם בן שעוז דרכי אבותיו ועומד כבר רחוק מעבודת ה', נשמתו כזויה, לא מתעניין כלל להתנהג על דרכי התורה, וחושב האב מה תועלת יהיה לי להביא בן כזה לשמוע מהמלך מה שקורא בדברי תורה. וזו הכתוב לעוררו, כי גם בזמן שאין לבו פתוח לקבל הדברים, אף על פי כן כדאי לו לזוה, ודי אם תקרא את התורה הזאת 'צאזניהם' לבד, גם כאשר לא יכנסו הדברים רק בהאזן ולא אל הלב. כי גם כאשר לפי שעה אין הדברים עושים עליו רושם, צאים ימים במשך ימי חייו שעוזרים על האדם מאורעים ומנצחים שונים שעוזרים את רוחו, בצריאותו או צפרנסה, שלום בית, עגמת נפש מגידול בנים, ומעושים את האדם להתבונן במה עוזרים ימיו ושנותיו, ואז יכנסו הדברים ששמע לתוך לבו. ולכן 'וצניהם אשר לא ידעו', שאינם רוצים לידע מעבודת קונם גם הם 'שמעו', יצאו לשמוע באסיפת עם את דברי התורה מאת המלך, אם כי לפי שעה לא יראו משמיעתם תועלת תיכף, אבל הכתוב מצטיח לנו 'ולמדו ליראה את ה' אלוקים כל הימים', לעמיד במשך הימים ילמדו ליראה את ה' משמיעה זו שהיה מונח על הלב מאז, והיו הדברים האלה אשר חנכי מנך היום 'על לבבך', גם אם כעת הם שומעים לבד ולא לומדים כלל מזה ליראה את

מעלת התפלה, וצחוק הדברים דברנו מחשיבות ותועלת של תפלה כסדרן, להתפלל ממה טובו עד עלינו, שלא להפך הצינורות כידוע מספרים הקדושים. והסדרתי הדברים במשל, כמו מי שרוצה לטלפן לחצירו לבקש ממנו דבר, צריך לללל על הטלפון המספרים של טלפון חצירו, ואם יחסיר גם מספר אחד לא יגיע הללול לטלפון חצירו. וגם אם לא יחסיר מספר אחד, אלא ישנה להקדים המאוחר, מספר אחד קודם מספר השנית, גם כן לא יגיע זאת לחצירו. כמו כן בתפלה, חכמינו ז"ל שידעו שורש הדברים, איך יוכל התפלה להגיע למעלה לפני כסא הכבוד, סידרו קדר התפלה בעלייה מעולם לעולם עד הכסא הכבוד, אבל אם משנה להקדים המאוחר ולאחר המוקדם לא יגיעו הדברים למקומם הנכון. ואמר לי שמאז לא חיסר להתפלל תפלה אחת שלא כסדרן, וגם כאשר נחפו ללכת לעסקיו, אומר לנפשו הטלפון לא יגיע למקומו, ומתפלל כסדרן. — הרי לנו עד כמה ישראל קדושים רוצים לקבל, ודיבור אחד ששמע בדרך אגב צעת הנכון עשתה רושם להתנהג כן שנים רבות.

וזדהו הכוונה במה שאמר הכתוב בפרשת הקהל, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל צאזניהם, וצניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו

תתן, שידע אתה בנפשך אשר לא יפעלו בלבבך לנצח, ובצואך לביתך תהיה כאז ומקדם, ואם כן תאמר מה לי אם אשמע דבריו הקדושים בלי יועיל כלל, אל תאמר כאלה, כי גם חיי שעה טוב מאד ע"כ.

ודרו הענין שדימה הכתוב המסוקה לשמוע דבר ה', כמו רעב ללחם וצמא למים, כי האדם הרעב ללחם כאשר מונח פת לחם, ישבע ממנו נפשו ויתענג, הגם שידע כי לאחר איזה שעות יהא שוב רעב כמו שהיה, מכל מקום תהא לו חיי שעה זו כמוצא שלל רב. וכמו כן צריך להיות בשמיעת דבר ה', גם אם לא יועיל לו להשביע את נשמתו רק לפי שעה, החיה נפשו בזה על כל פנים שעה אחת, שאין לערוך חשיבותה. — ונראה דזהו שאמרו (אבות ד-יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, והכוונה היא, שגם כאשר ההרהורי תשובה לא יפעלו עליו רק על שעה אחת, אותה שעה שיושב בצית המדרש בשבתות וימים טובים, ושזו חוזר לרגילותו, גם כן יפה שעה זו ששורה עלמנו בתוך ההרהורי תשובה, יותר מכל חיי העולם הבא.

[**יחזיק** על הגאון בעל החזון איש ז"ל, שפעם בא לפניו אשה לבקש צרכה עבור חולה, והפצירה

ה', אל ברכות הימים ולמדו ליראה את ה' אלקיכם.

*

עוד תועלת יש בשמיעת תוכחה, גם כאשר נניח שלא יעשו עליו הדברים רועם על להבא, והוא מה שכתוב בספר אמרי נועם (פ' תנח), ויש בזה חיזוק רב לכל אחד, שאמר הכתוב, כי תבא ברכה רעה ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן (כג-כה). וזה לשונו, יש לרמוז לב לאדם בנפשו אל צדיקי הדור, והוא יודע בנפשו אחר כך אשר לא הועיל כלום, כי בצואו לביתו הרי הוא כמקודם, והדיבורים של הצדיק לא עשו כלל מסילה בלבבו. וזה הוא עגלת היצר הרע למען יהיה נסוג אחור מזה וימנע לדבק עלמנו אל הצדיקים. ובאמת כבר אמרו הצדיקים אשר גם חיי שעה הוא טוב. ועל כל פנים בעת היותו אל הצדיקים ושומע דיבורי תורתם, אז בשעת מעשה מהרהר בטוב, ואז טוב לו. ומפקחין את הגל בשבת עבור חיי שעה (עיין יומא פג.). וזהו 'כי תבא ברכה רעה', רומז על הצדיק שנקרא כרם ה' לצא'ת (ישעיה ה-ז), שאינו מקבל הרכבה ממין אחר, אז 'ואכלת ענבים כנפשך שבעך', היינו שתשמע דבריו בחשק גדול כדמיון האוכל להשביע רעבון נפשו, אף שידעת 'ואל כליך לא

(סוף פ' תצוא) הביא מספר אהבת שלום, ברגע קטן עוצמין (ישעיה מד-ו), שכל רגע ורגע צריך שיהא גדול וחשוב מאד מאד בעיני האדם לכל יעוצנו ריקס מבלי עבדות ה', ויש קונה עולמו בשעה או ברגע אחת. וזהו שאמר ברגע קטן, לאשר הרגע היה קטן בעיניך ועוצמתו, על כן עוצמין ע"ש].

אמנם התוכחה שהשמיע משה רבינו שונה משאר התוכחות, כי חוץ מגודל קדושתו הייתה שכניה מדברת מתוך גרונו, והדברים שנשמעו מפיו מלהבות אש, נכנסו ונדבקו בלבם של הכלל ישראל לשנותם לאנשים אחרים, עם שאיפות אחרות ממה שהיה להם מתחלה, והתוכחה של משה רבינו לא נשאר בצית המדרש אלא הלך עמהם יחד. 'וילך משה' וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, אין וילך אלא לשון תוכחה, התוכחה של משה הלך עמהם יחד, לקבל על עצמם עול תורה ומצוותיה עד עולם.

*

הבתוב אומר (דברים ל-א) והיה כי יצואו עליך כל הדברים האלה הצרכה והקללה אשר נתתי לפניך, והשבות אל לבצך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה, ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר

שיצטיח לה רפואה. וענה החזון איש אני יכול לצרף אצל לא להצטיח. והאשה עומדת וזוכה שיצטיח לה, ואמר לה שוב שהוא יכול רק לצרף, וחזר ללימודו. והאשה לא יצתה מהחדר ועומדת וזוכה. ניגש אליה אחד מן המשמשים וציקש ממנה שתעוז את החדר ולא תפריע את הרב מלימודו. וגער בו החזון איש, ואמר, אשה עומדת ושורה את עצמה באמונת חכמים, למה מפריע לה מלהמשיך ע"כ. והיינו שגם אם אי אפשר לו להשיע אותה בהצטחה, מכל מקום חשובה מאד למעלה האמונת חכמים שלה, שמאמנת זכח התורה, שצדיק גוזר והקצ"ה מקיים, ושעה כזו לכשלעצמה חשובה מאד, שאין להפריע אותה ממנה].

וזהו שאמר 'לכו בני' שמעו לי יראת ה' אלמדכם, עורר אותם על חשיבות השמיעה של יראת ה' שרואה ללמדם, שגם כאשר עדיין אין אדם מסוגלים לעוזב הדרך אשר אדם הולכים, ואחר שאתם באים לשמוע עדיין תמשיכו ללכת בדרככם שהלכתם, גם כן כדאי לשמוע ולהיות מהרהר בטוב שעה אחת, כי יפה גם שעה אחת בתשובה ומעשים טובים. ו'לכו בני', גם אם צדעתם להמשיך ללכת בדרכיכם, גם כן כדאי 'שמעו לי יראת ה' אלמדכם', כי מפקחין את הגל גם עבור חיי שעה. [וצייטצ לב

ומאות נעדרו ר"ל, ועדיין המגפה לא נעצרה. בשנה זו העל"ט ניתוספו עוד מאורעות שונות פלואות ומזהילות, עשרות בחורי ישראל נדחקו למות מרגע אחד לחצירו במירון, ושוב אחר זה עוד מאורעות כהנה, בהריסות פארענטשע'ס ובהריסת בתים, ותאונות דרכים בקאר ובערפלואן, אשר זה שנים רבות לא נשמע כזאת בגבולנו, וכל אחד שואל ורוצה לידע בשלמי הרעה הזאת לנו (יזיה א-1), מי הוא האשם בזה, ומהו העון הגדול שהציא חרון אף הזה. זהו דבר פשוט אללס שהם עצמם אינם אשמים בזה, כי אין הם חוטאים ופושעים כל כך, אלא מסתמא יש עבירות חמורות אלל אחרים שהם מציאים נרות הללו. והראיה לבחון לעצמו הדברים שקן הוא הילוך מחשבתו, כי יאמר נא ישראל כל אחד לעצמו, מה קיבל על עצמו מאז ועד עתה אפילו קבלה אחת של תיקון במעשיו מפני המאורעות הללו. מה יוכל להראות באצבע שצדצר זה שינה הנהגתו ממה שהיה נוהג אשתקד. אם היה באמת מרגיש שמעשיו יש להם חלק במאורעות אלו, לא היה מסתפק באנחה בעלמא, אלא היה מקבל על עצמו על כל פנים קבלה מועטת בתיקון מעשיו. והנציא (ישעיה נח-3) נועק, ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפזון, כגוי אשר נדקה עשה, ומשפט אלקיו לא עזב, הם מעריכים עצמם כאנשים נדיקים שעושים נדקה

אנכי מנוך היום אתה וצניך בכל לבבך ובכל נפשך. ומצואר ברמב"ן (ל-יא) כי 'ושבת עד ה' אלקיך' זהו מנזה שינזה ארתנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הצינוני, לרמוז בהצטחה כי עתיד הדבר להיות כן ע"כ. והיינו שיש לנו הצטחה מאת ה' שצסופן של דברים יזכה כל אחד מישראל לשוב אל ה'. וסיים הכתוב, כי המנזה הזאת אשר אנכי מנוך היום (ופירש הרמב"ן דקאי על מנזה משונה) לא נפלאה הוא ממך ולא רחוקה הוא, לא בשמים הוא וגו', ולא מעבר לים הוא וגו', כי קרוב אליך הדבר מאד, צפיך ובלבבך לעשותו (ל-יא). וענינו כי צהיות שיש לנו הצטחה מה' שצסופו נשוב, צזה עצמו ניתן הכח שהתשובה לא נפלאה ממך, כי דצר אחד מדצריך לא ישוב ריקס, וכל הרונה צאמת יזכה להגיע לידי מדה זו, וצפיך ובלבבך לעשותו. ואמר כי הדברים האלו תהיה כאשר יצואו עליך כל הדברים האלה הצרכה והקללה, שאחר הצרכה תתהפך הגלגל לקללה, אז המאורעות העוצרות על האדם שוצרים את רוחו ומכניעים אותו לה', ופותחים את לבו ומחשבתו להתצונן על חוצתו בעולמו, ולשוב אל ה' בכל לבבו ונפשו.

*

הצה לפני כשנתיים לקינו במגפה, אלפי בני ישראל נחלאו ממנו,

העצירות על הזכויות, נמצא העולם מתחייב על ידו, ואם שקולין העונות כנגד הזכויות, וצא אחד ועשה מצוה אחת, הזכויות מכריעין על העונות, אשריו שמזכה את העולם ע"כ. — וזהו הכוונה צמה שאמרו (יומא פו.) גדולה תשובה שמציאה רפואה לעולם שנאמר (הושע יד-ג) שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו', ארפא משובתם אהבם נדבה ע"כ. והיינו כי עונות האדם אינם עון פרטי הנוגע רק לעצמו, אלא מכריע כל העולם, וכשעושה תשובה ופוחת סאת העצירות, הרי זה מציאה רפואה לכל העולם.

*

על כל אחד ואחד מוטל לקבל על עצמו צימם אלו איזה תיקון למעשיו, ולומר לעצמו בשלי הסער הגדול הזה עליכם (שם א-ג). — הגה נסיון הדור שלנו היא כלי טוכנולוגיא, אשר הרבה בני אדם צריכין להיות להם מגע ומשא עם הכלים הללו, ונסיון תמידי יש לפניו בכל שעה. וכל אחד יודע ומכיר המכשולות הרבות שאין צריכים לפרטם, ומוטל על כל אחד לעשות לעצמו גדרים וסייגים צה לפי מצבו. ובדאי מי שיכול להשמר שלא ישתמש בסמארטפון, ואין לו נורך בהם לפרנסתו, אין לו להשתמש בהם כלל, כי זהו כלי שמדרדר את האדם עד הדיטוא התחתונה. אבל גם

ומשפט אלקיו, ורוצים לדעת דרכי, למה הקצ"ה עושה זאת לנו.

אבל האמת היא אשר כולנו אשמים בדבר, כי כל חטא וחטא של יחיד מנטרף למלואת סאת החטא. ואנו קורין בהפטורת יום הכיפורים, שה' אמר ליונה הנביא לילך לניווה העיר הגדולה וקרא אליה, עוד ארבעים יום וניווה נהפכת (יונה ג-ד), וזהו המלך לקרוא נוס וללבוש שק, וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפייהם, מי יודע [עצירות שצידן] ישוב ונחם האלקים, ושצ מחרון אפו ולא נאצד ע"כ. חטא ניווה לא היה חטא כללי שהתקצנו יחד אנשי ניווה בעשיית עצירה גדולה אחת שהעלה חמת ה', אלא כל יחיד לעצמו כאשר צא לידו עצירה של חמס לקח ממון אחרים, ונתקצנו למעלה כל החטאים יחד עד שנגזר עליהם להיות נהפכת, כי כל חטא וחטא של יחיד מנטרף עם החשבון הגדול.

איתא בגמרא (קידושין מ:), ובארוכה יותר צמדרש תנחומא (צפרשמו צ), כל העולם כולו נידון בכל יום, ועל ידי אדם אחד יזכה העולם או יתחייב. ואם יתחייב על ידן, עליו הכתוב אומר (קהלת ט-יח) וחטא אחד יאצד טובה הרבה. וכמו שאמרו חכמים העולם חצוי חייב וחצוי זכאי. אם יצא אחד ויעזור עצירות שהכריע

הצניעות צרוב הצמים כריכין
 תיקון, השיטלין שלושיין
 נעשות ארוכות משנה לשנה, ושיטלין
 הארוכות יותר מהכתפיים אסרוה כל
 גדולי ישראל, גם הסטיילס השונות
 יוצאות כבר מהגדר הראוי, הלעיס
 שייטלין אסרו הרבה גדולי ישראל גם
 מלומר צרכה ודבר של קדושה כנגדה.
 — ואין הנשים לצד נאשמות צוה, אלא
 גם בעליהן, כי כל מי שאפשר למחות
 לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי
 ביתו [נענש על עצירות שצדין] (שבת
 נד:).

כאשר משיאין האצות את צניהם,
 מוטל על החתן להתנות שלא
 ילכו אחר החתונה צשייטל ארוכה.
 וכאשר משיאות את צנותיהן, והם
 קונים להם את השיטלין, יש לומר
 להצת אני קונה לך שייטל כמו שאמך
 לוצעת, וכמו שאמה היתה הולכת, ואין
 אני רשאי לקנות לך שייטל לחנך אותך
 בידים לצטל מה שנצטוינו אל תטוש
 תורת אמך. — חלק גדול צפירצה זו
 היא על ידי המוכרים את השיטליך,
 שמפתים ללכת צשייטלין אלו כדי
 להשציה את שמש צמסחר. והפיתוי של
 ענת יצר הרע הולכת ככה, קודם
 תקנה שייטל ארוכה, כי זה עדיין
 יכולין לקצר אחר כך, אבל שייטל
 קצרה לא תוכל להאריך. והתוצאות
 מזה מובן לכל, שילדות נערות לא
 יקצלו שוב אותה, ולהצטל קשה לומר

מי שנכרך לזה, יש לגדור ענמו להיות
 לו הפילטער היותר טוב ושמור, ותהא
 פחות רק לאלה הדצרים שנכרך להם.
 גם לא להשתמש צו תמיד, אלא
 להיות לו טלפון פשוט אחר על כל
 היום, ורק לצורך גדול כאשר אי
 אפשר לסדר הדצרים צטלפון פשוט,
 אז ישתמש צהטלפון האחר. גם לגדור
 ענמו שלא להכניסו לביתו כנגד בני
 ביתו, ולקרר צעיניהם ההשתמשות צו,
 ואין לך חינוך יותר גדול להצנים,
 ממה שהם רואים איך אצותיהם
 מדקדיקין שלא להכניסו להצית, והוא
 משתמש צו רק לצורך פרנסתו.

וייש לנו להעלות על זכרוננו מאמרם
 (שבת לג:). צעון נצלות פה, צרות
 רבות וגזירות קשות מתחדשות, וצחורי
 שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות
 צועקין ואינן נענין, ואפילו חותמין
 עליו גזר דין של שצעים שנה לטובה
 הופכין עליו לרעה. רצ נחמן צר יצחק
 אמר אף שומע ושותק שנאמר (משלי
 כז-ד) זעום ה' יפול שם [זעם של
 הקצ"ה שורה שם אצל פי זרות,
 היושב אצלו ושומע קרוי זעומו של
 הקצ"ה] ע"כ. ואם זהו צדיצור קל של
 יחיד צינו לצין צחירו, מכל שכן צכלי
 זו שיש צה הרבה יותר מציצור לצד,
 והוא נעשה לחטוא צרבים יחד, וכל
 דיצור שצה מגעת לאלפים, עד כמה
 זעם של הקצ"ה שורה שם, ועל היושב
 אצלו ושומע.

להכלה אחר חתונתה שתשנה מה שקנתה לה חמותו.

המוסדות שלנו משתדלים לעמוד בתוקפה על דבר זה, אשר אשה ששינתה ללכת מדרכי אבותיה צהשייטל או צנניעות בגדיה אין להמשפחה ההוא זכות במוסדותינו. וכל אחד ישים זאת אל לבו, להיות חכם הרואה את הגולד, ויעורר את בתם כאשר קונים להם השייטלין, כי בקניית שייטל כזו מאבדת את הזכות לגדל את צנייה במוסדות התורה שבעירנו, ולא תהיה לה ולאצותיה טענות, כי הם צעמם אשמים לזה. וכמה פעמים תצטרך עבור זה לעקור דירתם מכאן ללכת לדור במקומות שאין מקפידין על זה, ולהוריד את יהדותם ואת יהדות וחינוך צניהם בצביל זה. ולא תטיל שום אשמה על הנהלת המוסדות אלא על עצמם. לא יתכן לומר אני רוצית לילך כמו שאני רוצה, ולא יאמרו לי מה לעשות, ואתם מוכרחים לתוך את צנינו.

ובבזו כן צריכין תיקון הצגדים של הילדים, שמלצישים אותם בהסטייל'ם של הגויים, נאבד החן והיופי שהיה פרוש על ילדי בית ישראל בשבתות וימים טובים, ונשים שדעתן קלות מלצישים אותם בטעם שאין צו חן יהודית. בשבתות היו הולכים עם בגדים לבנים, האמא

הולכת בטיכל לבן וצשירלל לבן, הצנים בהעמד לבן, הצנות צפוזמקאות לצנות, המפה הפרוסה על השלחן היתה לבן. ועתה הרגילו להלצישים לפי הסטייל בצצעים שונים. — נפרצה להלצישי הצנים מכנסיים קצרות מדובקות על הרגלים, כמו גויי הארץ, ופוזמקאות של חצי שיעור. אלל מי ראו זאת, וממי לקחו זאת, מאצותיהם או מזקניהם שהלכו כן. האמות מלצישים הילדים צדרכי הגויים, וצוכים צהדלקת הנרות שיתגדלו הצנים לתלמידי חכמים וצדיקים.

תן לחכם ויחכם עוד, כל אחד יודע ומכיר מה מוטל עליו עוד לתקן, ולקבל על עצמו לשנות את דרכו. הרבה מאחינו צני ישראל עוצדים יחד עם גויים, וצעה"ר נעשים מושפעים מהם מציצוריהם והתנהגותם. ואין לזה ענה אלא להסתובב בצלן של חכמי התורה, ולהתחבר עם חברותא של צני תורה ויראי ה', לעצוב את החצרים החלושים, וחצרותא חלושה, ולקצוע מקומו צצית המדרש בצקצוה של עוצדי ה', אשר הנכנס לצית הצושם מקבל ריח טוב. וצפרט צשצתות וימים טובים, לקדש אותם להתעלות צרוחניותו, ולהפרש צהם מהצלי העולם, ולחיות חיי רוחניים צקדושת הימים, אשר ישאירו השפעה על כל השצוע, ולהשתדל לשמוע צשצתות וימים טובים מוסר ותוכחה כל אחד

שמכלה ממון אציו, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד צפרשת דרכים ומלסטם את הצריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב (סנהדרין עב). ע"כ. אבל צירושלים שהיה מסתובב בין כהני עובדי ה', שכולם עוסקים במלאכת שמים, עד שגם על מי שבא לשם לפי שעה לאכול מעשר שני שלו אמרה תורה למען תלמד ליראה, מכל שכן על הדר שם, בודאי שכאשר יתגדל ימים לבו ללמוד מהם יראת שמים, ושם הגיעה תורה לסוף דעתו, שבסופן של הדברים ישנה הבן סורר ומורה את דרכיו, ולא יתגדל להיות מלסטם את הצריות, ולכן אין דין בן סורר ומורה צירושלים. — וזה מוסר השכל על גדול השפעת הסביבה של בני תורה ויראי ה', שגם בן סורר ומורה לא יצא בסופו לתרבות רעה.

*

הנביא אומר (הושע ו-א) לכו וגשוזה אל ה', כי הוא טרף וירפאנו יך ויחשנו. להכיר כי הצרות והמאורעות הם בהשגחה מאת ה' עבור מעשינו, ורק צידו לרפאותינו ולחבוש אותנו, ואין ענה לזה, רק לכו וגשוזה אל ה'. יחיינו מיומים, היה לנו שני ימים של ראש השנה שהם מחוברים כיומא אריכתא, אשר על כל אחד עבר שעה של התבוננות בחובתו בעולמו, וקבלנו חיות דקדושה ציומיים

לפי ערכו. ואז ירחם ה' על עמו ויסיר מאתנו חרון אף וכעס.

*

ואיתא בתוספתא (נגעים ו-ב) ובחצות דרבי נתן (פרק לה) רבי נתן אומר אין צירושלים משום בן סורר ומורה שנאמר (דברים כא-יט) והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו, פרט לצירושלים שהיא של כלל ישראל ע"ש. ולכאורה טעמא בעי, אם מגיע עונש לבן סורר ומורה למה יופטר בשביל המקום שעשה זאת צירושלים עיר הקודש. אך הענין הוא, כי מצינו במעשר שני ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו', למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים (דברים יד-כג). וכתבו התוספות (בבא בתרא כא. ד"ה כי) בשם הספרי, לפי שהיה עומד צירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה, וזהו כי מציין תלמי תורה ודבר ה' מצירושלים (ישעיה ג-ג) ע"כ.

והנה הטעם שבן סורר ומורה נהרג על מה שגנב ואכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין, אינו על עצם חטא הזה, אלא כמבואר ברש"י (דברים כא-יח) בן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף

הללו. ואנו מתפללים, 'ציוס השלישי', הוא יום הכיפורים הבא עלינו לטובה, 'יקימנו ונחיה לפניו', להחמס צספרן של נדיקים גמורים עם כל ההשפעות הטובות, ונדעה ונרדפה לדעת את ה'.

*

ונסיום נדצר טוב, לעורר זכות למעלה עלינו, הנה נחייסד בקהלתנו חצורת 'ובהם נהגה' ללמוד על הסדר יום יום עמוד גמרא, וגס לעמוד לנחניה בכל חודש על מה שנלמד. זה שבע שנים לטובה עוצר כעת מהתייסדותו, אשר אנו גמורים כעת סדר מועד, ומתחילים סדר נשים. ומדי שנה נשנה מתרבים המצטרפים לחצורה זו, זקנים עם אצרכים ונחורי חמד, שמספרם עולים להרבה מאות. אשר נראתי יצר הרע נראתי תורה תכלין, ואין לנו שור רק התורה זאת. הרבה נחיס נתהפכו לטובה מן הקצה עד הקצה, שקועים בכל עת פנוי נדצרי תורה. ואנו חוגגים אחר החג יום שכולו תורה, נשמחת התורה שזכינו. וזכות גדול

הוא לכל החצרים שנצצורה זו, העושים בעצמם והמעשים את אחרים, לסייע בכל הדצרים הנצרכים לזה, הן נשיעורי תורה והן ההולאות הרבות שיש בזה. ואנו מבקשים תורה הקדושה התחנני נצקשה לפני מלך רס ונשא, שכל התנאים והאמוראים יעמדו לנו לזכות ציוס המשפט. — וכל מי שעדיין לא נתחצר לאחד מחצורות של תורה, אנו מבקשים טעמו וראו כי טוב ה', אין תענוג רוחני יותר מלקיים מסכתא ולידע אותה על צוריה, ואין תענוג גשמי יותר מההשפעה שזה משאיר על בני הצית להתרומם נאצורה של תורה.

ויזכנו ה' נגמר חתימה טובה, שנה של שפע נרכה, שנת אורה ושמחה, נצני חיי ומזוני רוחני, רפואות וישועות בכל נתי ישראל, שימלא ה' כל משאלות נצנו לטובה, חיי נחת של ננים ונני ננים, לראותם מגודלים על דרכי התורה ויראה. ותהא שנה זו שנת גאולה וישועה נקינן נדחי צית ישראל על ידי נן דוד נמהרה.

של"ס פרישת וילך (שבת שובה) תשפ"ב לפ"ק

שובה ישראל עד ה' אלקין כי כשלת בעונך, קחו עמכם דצרים ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב (הושע יד-ג).

וכאן צעושין שלא לשמה [עד לשמים, דמנזרה מיהא קא עבדי], וכדרכ יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה וצננות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה צא לשמה ע"כ. הרי לנו כי התחלת העבודה היא שלא לשמה שמגיע רק עד שמים, ואחר זה צאים למדרגת לשמה שמגיע מעל שמים. וכמו כן היא בתשובה, התחלת התשובה היא רק מיראת העונש וההצת השכר, אבל שוב זוכין לתשובה עילאה מאהצת ה', לשב לחיק אציו שבשמים, שמגיע מעל לשמים. ועל תשובה זו כוונו חז"ל באמרם (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד.

וְלִבְּךָ כאשר צא הנציח לעורר על התשובה, הרי ההתחלה היא שלא לשמה מפני המאורעות השונות העוברות על האדם, שמעוררו לשב, ומה שעושין שלא לשמה מגיע רק עד שמים. וזהו שובה ישראל 'עד' ה' אלקיך, 'כי כשלת צעוק', התשובה היא רק בשביל הכשלונות שנתהוה אלך על ידי עוונותיך. וגם תשובה זו חשובה, כי לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות גם שלא לשמה, אבל אחר כך יגיע למדרגת של תשובה אמיתית, לא בשביל שכר ועונש, אלא לאהוב את האמת בשביל האמת, וקחו עמכם דברים ושבו 'אל' ה', כי תשובה לשמה מגיע מעל לשמים, ומגעת עד כסא הכבוד.

והדקדוקים רבו, שאמר שובה ישראל 'כי כשלת צעוק', דלכאורה מיותר, דבדאי ענין התשובה מתבקש רק כאשר נכשל צעון, כי אם לא חטא אינו צריך לתשובה. וגם למה הכפיל שוב לומר שנית 'ושבו אל' ה'. ועוד כי מתחלה אמר שובה ישראל 'עד' ה' אלקיך, ושוב אמר ושבו אל' ה'. גם מה שסיים 'וקח טוב' צריך ביאור, דהלא אין הקב"ה מקפח שכר כל צדיק, ולאיזה צורך יש לו לבקש שיקח ה' הטוב שעשינו.

ובאמת גם צפרשת התשובה נכפל תרי תיובתא, שאמר הכתוב (דברים ל-א) והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה אשר נתתי לפניך, והשבות אל לבצך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה, ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו', ומל ה' אלקיך את לבצך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' אלקיך בכל לבצך ובכל נפשך למען חיך וגו', ואתה תשוב ושמעת בקול ה'. וצריך ביאור כי אחר שכבר אמר ושבת עד ה' אלקיך, ומל ה' אלקיך את לבצך, אמר שוב ואתה תשוב.

וַיְרֵאֵהָ דאיתא בגמרא (פסחים כ:): רבא רמי, כתיב (תהלים מ-א) כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב (שם קח-ה) כי גדול מעל שמים חסדך, הא כילד, כאן צעושין לשמה [מעל שמים],

ואמר שוב, כל תשא עון וקח טוב. הכוונה כפי מה שהאריך לזכר הרמזים בפירוש המשניות (סנהדרין ריש פרק י) בענין קיום מנזח ה' בשביל שכר ועונש, על דרך משל, כאשר מציאים ילד קטן לפני המלמד שיתחיל ללמדו תורה, האמת היא שזה הדבר הטוב ביותר לילד, אלא שמחמת חוסר הזגרות שלו וקלות דעתו אינו יכול להעריך את ערכה האמיתי של התורה שהוא לומד. משום כך יש צורך ללמד לזרז את תלמידו בהצטחת פרסים האהובים עליו, כגון אגוזים, תאנים או ממתקים, כשכר על לימודו. התלמיד הנעיר יתאמץ אז בלימודיו לא לשם הלימוד עצמו, היות שאינו מכיר את ערכו האמיתי, אלא כדי לצוא על שכרו. בעיניו הממתק חשוב הרבה יותר מעצם הלימוד, והוא רואה בלימוד עמל וטירחא שעליו לקבל על עצמו כדי להשיג את התכלית, הממתק. כשהוא גדל ומתבגר מעט, הממתקים שהיו בעבר חשובים בעיניו, כבר אינם נחשבים לו יקרי ערך, ודברים אחרים נראים לו עתה יקרים. כעת צריך המלמד לזרז אותו ללמוד בהצטחת נעלים יפות או בגדים חשובים. גם עכשיו אין עצם הלימוד עיקר מגמתו, אלא הפרס שהוא מנפה לקבל. כשהוא מתבגר עוד, ירצה ללמוד כדי לקבל פרס ממון, ואחר כך כדי שיכבדוהו אחרים בתור

כ"ה הכוונות האלה בלימוד תורה ובעשיית המצוות אינן לשמה. אדם שהגיע למעלה רוחנית גבוהה, אינו שואל אם אעשה מעשים טובים אלה, ואמנע ממעשים רעים אלה, מה יהיה שכרי בעולם הבא. אין הבדל בעצם בין אדם החושב כך לבין הילד השואל אם אלמד תורה חיזה פרס יתן לי המלמד. אלא יש לעבוד את ה' מתוך אהבה, כפי שעשה אברהם אבינו. אלא שהבינו חכמים שקשה מאד לעשות כן, לא כל אדם מסוגל אפילו להבין עיקר זה, ואפילו אם יבין אותו, לא יסכים אותו בהשקפה ראשונה, שכן אין דרכו של אדם לעשות דבר אם אינו רואה בו תועלת לעצמו. לא כל אחד יכול להדמות לאברהם אבינו. לכן התירו חכמים להמון העם, ואף עודדו ללמוד תורה ולקיים את מצותיה אפילו לשם קבלת שכר ומיראת העונש, עד שיגיעו על ידי קדושת התורה והמצוות עצמן להבנת אמת ולפיתוח תכונות הנפש המאפשרות לאדם לעבוד את ה' מאהבה ע"ש.

ולבין כל זמן שלא הגיע האדם למדרגה זו, הוא חוזר בתשובה כדי שיוכל לקבל את הטוב מה', אבל אחר שהגיע למדרגת תשובה לשמה,

והקללה, וכיון שעשיית התשובה היא שלא לשמה, על כן התשובה מגעת רק 'עד' ה' אלקיך. אבל מתוך שלא לשמה בא לשמה, ותזכה 'ומל' ה' אלקיך את לבבך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, שתתעלה לשוב אל ה' עבדו אהבתו אליו, 'למען חיילך', להרגיש שהתורה זהו החיים שלך, וזהו עיקר נקודת התשובה לחזור לחיים, כי רשעים בחייהם קרויין מתים (ברכות יא:), ואז תתעלה לשוב שנית בלתי לה' לצדו, 'ואתה תשוב ושמעת בקול ה', ועשית את כל מצותיו, שזהו תהא עמם התכלית לשמוע בקול ה' ולעשות מצותיו.

אז לא איכפת ליה התולאות של הטוב שירויח על ידי התקרבותו לה', והעיקר הוא אללו 'כל תשא עון'. ואומר להקב"ה 'וקח טוב', תוכל ליקח הטוב לעמך, כי שאיפת ההתקרבות אליך אינו בשביל השכר והטוב, אלא כדי שאוכל לדבק בך' ובתורתו.

*

וזהו גם כן כוונת הכתוב בפרשת התשובה, והיה כי יצאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו', ושבת עד ה' אלקיך, דמתחלה תעורר לשוב אל ה' עבד הברכה

